

**Національна академія педагогічних наук України
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Лабораторія психології дошкільника**



До 30-ї річниці незалежності України

**ГОТОВНІСТЬ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

**МАТЕРІАЛИ
II ВСЕУКРАЇНСЬКОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО
СЕМІНАРУ
(20 ТРАВНЯ 2021 РОКУ, М. КИЇВ)**

Київ – 2021

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 7 від 27.05.2021 р.)

Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : матеріали II Всеукраїнського науково-практичного семінару (20 травня 2021 р., м. Київ). Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. 278 с.

У збірнику представлено матеріали виступів учасників II Всеукраїнського науково-практичного семінару «Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи». У матеріалах семінару розкриваються теоретико-методологічні засади досліджень готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи, розкрито зміст науково-методичного забезпечення процесу розвитку готовності дошкільників до навчання в школі в умовах дошкільних закладів та сім'ї. У збірнику також представлено досвід впровадження наукових розробок у практику дошкільної та початкової освіти.

ЗМІСТ

Піроженко Т. О. Проблема готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування сучасної школи: співвідношення ключових понять	6
Андрющенко Г. О. До питання психологічної готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання у школі	15
Балицька І. М. Психологічні аспекти впливу батьків та педагогів на формування готовності дітей до шкільного навчання	20
Берникова Т. Є. Реалізація ідей наступності у формуванні життєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку	26
Бірук Н. П., Будішевська В. В. Створення оптимальних умов для формування готовності дітей з ООП до школи з урахуванням їх вікових та індивідуальних можливостей в ситуації сучасного соціуму	31
Богатирьова О. М. Збереження дитинства як особливого світу життєдіяльності дитини в умовах переходу від дошкільної освіти до шкільного життя	38
Ванічкіна-Ільницька Є. Ю., Козак Л. В. Методичні засади підготовки вихователів до використання сучасних ІКТ у співпраці з батьками	43
Воїнова О. Л. Формування складової структури слова як один із пріоритетних напрямків корекційної роботи з дітьми дошкільного віку з загальним недорозвиненням мовлення	51
Волинець В. В. Використання освітніх подорожей як ефективної технології у створенні оптимальних умов для формування готовності дітей до школи	57
В'язовська О. О., Кондратець І. В. Розвиток творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку засобом експериментування з матеріалами	63
Гагаріна Н. П. Формування мовленнєвої та мистецько-творчої компетентності дошкільників шляхом здійснення stream-проектів	68
Гемусова Я. А., Половіна О. А. Розвиток емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя засобом музичного мистецтва	73
Дорошенко С. С. З досвіду роботи щодо організації та проведення адаптаційних зустрічей для майбутніх першокласників з урахуванням особливостей сучасного соціуму	79
Завязун Т. В. Сучасні підходи до проблеми ігрової діяльності дитини дошкільного віку	84
Зюзіна В. В., Полещук О. М. Роль гри в розвитку психічних процесів у дітей з мовними порушеннями	89
Каландирець М. С. Емоційне налаштування та формування позитивної мотивації до навчання майбутніх школярів методом	95

казкотерапії. Авторська казка «Скріпка і Ціпка»

Капустіна Н. О. Особливості роботи закладів дошкільної освіти з батьками дітей майбутніх першокласників в умовах підготовки до нової української школи	102
Карабаєва І. І. Діагностика визначення інтелектуальної готовності дітей до шкільного життя: теорія та практика	108
Корнєєва М. В. Співпраця вчителя-логопеда та вихователя в процесі корекційного навчання з дітьми із загальним недорозвитком мовлення	114
Косачева О. В., Перколаба Г. О. Співробітництво між педагогами та батьками вихованців закладу дошкільної освіти як запорука успішності навчання дітей у школі	119
Костюченко Ю. В., Уласік Н. А. Розвиток соціальних компетентностей старшого дошкільника за допомогою авторської гри «ОП?ЛЯ!»	125
Котляр М. О., Половіна О. А. Особливості організації художньо-педагогічних спілкувань в умовах закладу дошкільної освіти	131
Краснова А. В., Туманова Н. Є. Конструкторсько-будівельна гра як засіб формування психологічної готовності до школи дітей шостого року життя	137
Крива Н. Л. Вивчення довіри старших дошкільників до значимих дорослих за методикою А. Сидоренкова	142
Куликова Н. А., Чикачкова К. Є. Розвиток дрібної моторики як умова формування мовленнєвої компетентності дошкільників	149
Литюк Я. М., Савченко Ю. Ю. Прогулянка як форма організації експериментально-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку	154
Майор Н. С. Формування компетентної особистості – вимога часу	160
Майорова І. І., Половіна О. А. Розвиток творчої активності дітей старшого дошкільного віку засобом артгри	165
Максименко І. А., Озацька Ж. О., Рижова Т. І. Створення оптимальних умов для формування готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі	171
Малецька С. М. Використання методу Томатіс для дітей старшого дошкільного віку із затримкою психічного розвитку	176
Митницька Ю. В. Взаємодія сім'ї і закладу дошкільної освіти як умова забезпечення психологічної готовності дитини до школи	181
Михайленко О. В. Формування столового етикету в дошкільному віці	187
Остапенко А. С. Наступність у роботі закладів дошкільної освіти та початкової школи в умовах розбудови нової української школи	192

Палько Т. В., Романчак О. О. Сучасний погляд на проблему психологічної готовності дітей дошкільного віку до навчання в новій українській школі	197
Пелехань І. Г. Формування у дітей старшого дошкільного віку готовності до соціальної позиції школяра	202
Рябкіна О. Г. Нові технології для нового покоління. Сучасні форми роботи з книгою як засіб формування стійкого інтересу до навчальної діяльності	207
Савченко Ю. Ю., Хара Н. В., Сучасне розвивальне середовище закладу дошкільної освіти як фактор первинної соціалізації дітей дошкільного віку	212
Соловйова Л. І. Регулятивний компонент діяльності як критерій оцінки готовності дитини до школи	218
Ставська Е. М. Моделювання як засіб формування мовленнєвої компетентності дошкільників в процесі підготовки до умов шкільного життя	223
Твардовська Ю. Ф. Використання ейдетики для розвитку зв'язного мовлення дітей з особливими освітніми потребами старшого дошкільного віку	228
Токарева Л. Д. Мотиваційна готовність як передумова дошкільної зрілості дитини	233
Топчій О. І. Критичне мислення старших дошкільників як запорука успішного навчання в новій українській школі	238
Федорчук О. І. Взаємодія батьків з дитиною як чинник підготовки дитини до умов шкільного життя	244
Хартман О. Ю. Готовність дитини до школи: запит вчителів НУШ та погляд вихователів	249
Ходакова В. А. Наступність у реалізації змісту навчальних програм закладів дошкільної освіти та НУШ	255
Чевелюк Г. О. Збереження дитинства як особливого світу життєдіяльності дитини в умовах переходу від дошкільної освіти до шкільного життя	260
Чекстере О. Ю. Соціально-психологічна готовність дошкільників до школи як значущий компонент адаптації дитини до шкільного навчання	265
Чувасова Ю. А. Формування всебічно розвиненої особистості старшого дошкільника засобами пісочної терапії	272

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ П'ЯТОГО РОКУ ЖИТТЯ ЗАСОБОМ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Гемусова Я. А.

магістрантка спеціальності Дошкільна освіта, V курс

Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

Половіна О. А.

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри дошкільної освіти Педагогічного інституту

Київського університету імені Бориса Грінченка

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-6021-5677>

У сучасних умовах освітнього процесу одним з пріоритетних завдань є формування особистісної компетентності дитини дошкільного віку з метою ефективної соціалізації. Актуальність даного питання пов'язана з імплементацією нового Стандарту дошкільної освіти – Базового компоненту дошкільної освіти (ред. 2021 р.). Предметом особливої уваги є особистісна компетентність, яка формується в усіх видах діяльності дошкільника та виявляється в особистісних якостях дитини – від елементарних уявлень та позитивного ставлення дитини до свого внутрішнього світу – до становлення основ її світогляду і розвиненості її свідомості. Серед значимих складників результату сформованості особистісної компетентності автори визначають виявлення інтересу до свого внутрішнього світу (думки, почуття, бажання, мрії, ставлення); орієнтування дитини в основних емоціях і почуттях, усвідомлення, чого хоче (не хоче), здатність обґрунтувати своє ставлення; сформованість позитивної самооцінки та розуміння своєї соціальної відповідальності у партнерських стосунках з однолітками; виявлення переважно оптимістичного світовідчуття щодо свого сьогодення і майбутнього [1]. Вищезначені положення водночас є характерними ознаками такого наукового феномену як «емоційний інтелект», що є продуктом емоційного розвитку особистості. Емоційний розвиток актуальний у будь-якому віці, особливо в дошкільний

період – період розвитку самосвідомості та саморефлексії дитини. Це дає можливість констатувати, що на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти запитом практиків є розробка методичного інструментарію, який дозволить формувати особистісну компетентність дитини дошкільного віку у цілому та її емоційний складник зокрема. Таким чином, розвиток емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя засобом музичного мистецтва є актуальним питанням, що потребує ретельного опрацювання.

Вивчення наукової літератури дозволило резюмувати, що дослідження емоційного інтелекту розпочалося на початку 1990-х рр. Засновниками концепції емоційного інтелекту стали американські психологи Д. Карузо, П. Саловей і Дж. Майер, які розглядали його як сукупність ментальних здібностей до розуміння власних емоцій і емоцій інших людей. Понятійні закономірності емоційного інтелекту вивчали Д. Гоулман, О. Власова, Р. Купер та ін. У вітчизняній психології емоційний розвиток дитини представлено у дослідженнях Л. Виготського, О. Леонтьєва, С. Рубінштейна та ін. Зокрема, Л. Виготський розглядав каузальний зв'язок між свідомістю та афективними, інтелектуальними процесами. Дослідженням емоційного розвитку дітей дошкільного віку займалися Л. Божович, Н. Денисова, О. Запорожець, А. Матюшкін та ін., які простежували взаємозв'язок емоцій з пізнавальною сферою особистості дитини. У своєму дослідженні послуговуємося сучасними теоріями емоційного інтелекту, які різняться між собою розробленими моделями-структурами і відповідно методиками його вимірювання: емоційний інтелект як модель когнітивних здібностей (Дж. Мейєр, Д. Карузо, П. Саловей); емоційний інтелект як змішана модель, що об'єднує когнітивні здібності і особистісні якості (Д. Гоулман); емоційний інтелект як змішана модель, що об'єднує некогнітивні здібності і є особистісною якістю, характеристикою (Р. Бар-Он) [2]. Цінним для нашого дослідження є вчення Г. Гарднера, у якому поняття «інтелект» розглядається як характерне для традиційної психології. Вчений відзначав існування різних видів інтелекту, а саме: вербальний, логіко-математичний, просторовий, кінестетичний, музичний, емоційний. Музичний

та емоційний види інтелекту автор поєднує та розглядає їх в контексті міжособистісного та внутрішньо особистісного розвитку. Міжособистісний інтелект пов'язаний з розвитком комунікативних навичок, а внутрішньо особистісний – з реалізацією засвоєних навичок в результаті творчої (наприклад, музичної) діяльності. Суголосність цим положенням знаходимо і у дослідженні О. Ізотової, яка вбачає показником емоційного розвитку дитини ідентифікацію емоцій, на які впливає її когнітивний досвід, отриманий у різних видах діяльності [3]. Враховуючи висновки досліджень, розвиток емоційного інтелекту дитини п'ятого року життя розглядаємо як динаміку експресивних дій, яка виявляється у адекватному емоційному реагуванні, розвитку емпатії, саморегуляції, а також емоційних проявах під впливом соціального оточення у дошкільному віці.

Розвиток емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя засобом музичного мистецтва дає можливість моделювати основні емоційні стани-переживання. Музичні вправи спрямовані на розвиток здатності до усвідомлення емоцій та вміння контролювати їх та, як результат, формувати емоційний інтелект. Музичне мистецтво розглядаємо як інструмент, за допомогою якого людина здатна виразити або відобразити свій емоційний стан. Послугуючись науковими розвідками В. Петрушина, який вивчає зв'язок емоції, музики та темпераменту [4], відзначаємо, що у музиці сприймаються ті емоції, які близькі до темпераменту людини. Для розвитку емоційного інтелекту засобом музичного мистецтва, важливою умовою є вміння контролювати переживання та емоції на різних рівнях прояву музичних здібностей. Отже, розвиток емоційного інтелекту засобами музики пов'язаний з духовними здібностями, зв'язком власних переживань людини з самоконтролем, що і відображає сутність емоційного інтелекту. Звертаємо увагу і на компенсаторну функцію музики в житті дитини (Н. Берхін, О. Радинова, О. Сохор). Науковці доводять, що у процесі сприймання музичних образів виникає не лише різний спектр почуттів та емоцій, але й певною мірою відбувається процес наповнення особистості.

Метою нашого дослідження є: на основі аналізу наукової літератури здійснити емпіричне дослідження розвитку емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя засобом музичного мистецтва. Для розв'язання завдань нашого дослідження використовували наступні інструменти: методика «Емоційна ідентифікація» (О. Ізотова, О. Нікіфоров), яка дає можливість визначити рівень розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку [3]. Крім того, ми використовували проєктивні методики «Домалювання: світ речей – світ людей – світ емоцій», «Три бажання», для виявлення емоційної орієнтації дитини – на світ речей або на світ людей, а також методику «Що? Чому? Як?» (М. Нгуен), що дали можливість виявити ступінь готовності дитини враховувати емоційний стан іншої людини, співпереживати, піклуватися про нього. Музику, як засіб формування емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя, застосовували у контексті апробації інтерактивних технологій. Організовували індивідуальну, парну і групову роботу, використовували проєктну діяльність, рольові ігри, роботу з відеоматеріалами, різними джерелами інформації. На заняттях застосовували прийоми музичної релаксації. Однією з вправ, яка сподобалася дітям, є «Мозаїка емоцій»: пропонували прослухати два твори, наприклад «Зима» з циклу концертів «Пори року» А. Вівальді, та співвіднести з власним емоційним станом, відібрати твір, який найбільш відповідає настрою дитини. Під час повторного слухання дошкільники виражали власний настрій за допомогою кольору, ліній, порівнюючи власні переживання з художнім втіленням схожих відчуттів в музиці та малюнку. Також проводилася робота в групах, де виконувався твір вокально або ритмічно, з послідовним програванням різних емоцій: радість, піднесення, тривогу, сум та ін. Діти виконували один з куплетів пісні відповідно певного емоційного стану. Вправа «Музичні пазли» – прийом, який розвиває вміння дітей взаємодіяти з однолітками, що сприяє емоційному, креативному мисленню. Використовували музичні імпровізації, пантомімічні вправи, які спонукали дошкільників до виявлення емоційної активності. Цікавою була вправа «Диригент емоцій», в якій діти пізнають сутність емоційного світу, що допомагає їм проявити своє

внутрішнє «Я», звільнитися від зайвої сором'язливості, скутості. Також у процесі освітньої взаємодії з дітьми використовували різні види ігор. Мета ігор – зняття психологічного бар'єру, емоційного напруження, встановлення психологічного контакту в групі, а також налагодження ефективної взаємодії з однолітками. Для музичних ігор використовували картки із зображеннями емоцій, за допомогою яких діти розпізнавали і фіксували емоцію, виражену в музиці.

Отже, проблема дослідження розвитку емоційного інтелекту у дітей п'ятого року життя засобом музичного мистецтва є актуальною, про що свідчать численні наукові розвідки. Засобами розвитку емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя є психолого-педагогічні впливи, завдяки яким розвивається вміння усвідомлювати, розуміти свої почуття та виражати емоції; вміння проявляти їх за допомогою різних вербальних і невербальних засобів, вміння стримувати емоції та керувати ними, а також проявляти елементарні навички емпатії. Розвиток емоцій засобами музики гармонійно впливає на психіку дитини, дає можливість відобразити власний світ емоцій. Розвиток емоційного інтелекту дітей п'ятого року життя засобом музичного мистецтва детермінований розвитком пізнавальних процесів, узагальнений в таких поняттях як переживання, сенсорно-емоційно-інтелектуальне смислоутворення, образне мислення, емоційна комунікація, самоконтроль та саморегуляція. Аналіз наукових підходів вчених щодо розвитку емоційного інтелекту вказує нам на потребу в подальшому глибокому дослідженні різних засобів впливу на формування цього феномену.

Література

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / під наук. керівн. Т.О. Піроженко. Київ, 2021, 37 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf. (дата звернення 23.04.2021).
2. Изотова Е.И., Никифорова Е.В. Эмоциональная сфера ребенка: Теория и практика: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2004. 288 с.

3. Петрушин В.И. О развитии эмоционального интеллекта в процессе музыкальных занятий. *Музыкальное искусство и образование*. 2016. № 2. С. 68–82.